

Oxögat

nr 2
2015

MEDLEMSBLAD • FÖRENINGEN VADSTENA-AKADEMIENS VÄNNER

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Kära VA-vänner!

AV INGA LEWENHAUPT

Vi står nu inför en verkligt spännande Vadstenasommar, helt i jämställdhetens tecken inspirerad av en kvinna och en man, tillika två stora historiska personligheter: den intelligenta och extremt småväxta franska hertiginnan av Maine på slottet Sceaux och den mildt sagt excentriske förste kejsaren av Kina.

Traditionsenligt visar Akademien både gammalt och nytt men i båda fallen får vi stifta bekantskap med okänd musik. Japanen Moto Osadas opera är ju helt nyskriven och den franska kammarkantaten är hos oss praktiskt taget okänd, även om det har funnits en koppling till Sverige och Lovisa Ulrikas hov på Drottningholm under 1740-talet – en spännande upptäckt.

Vadstenas egen sommarhertiginna, Annastina Malm, har intervjuats om sitt upplägg av *Les Grandes Nuits* (s. 3) och librettisten Kerstin Perski ger oss en ingång till handlingen i *Son of Heaven* i anslutning till den historiska bakgrund som tecknas av Lars Grahn (s. 4).

Vadstena-Akademien har vänligen utökat vänföreningens medlemmars föreställningsrabatter och förutom att medlemmarna naturligtvis möts vid föreställningarna ser vi fram emot att många hörsammar kallelsen till årsmötet den 26 juli kl. 15.00 på Vadstena folkhögskola. (se s. 2).

Som vanligt får vi också stifta bekantskap med flera unga begåvade musiker och sångare och vi återkommer i höstens OXÖGA om årets stipendiater.

Vårt medlemsantal håller i sig men visst kan vi bli många fler! *Värva* era familje-

Vadstena slott i *Suecia Antiqua et Hodierna*.

KUNGLIGA BIBLIOTEKET

medlemmar så vi får lite återväxt! Inspiration i unga år kan aldrig underskattas.

Kommunikationerna i föreningen underlättas därtill betydligt om ni fortsätter att meddela era e-postadresser – och – inte glömmer att ändra när ni får nya! Mer om detta på s. 2.

Rigaresan är till dels fylld men det brådskar att anmäla och det blir fördyringar om vi inte får ihop tillräckligt många. Rigaooperan har först nyligen presenterat sitt höstprogram och oturligt nog ger inte operan någon föreställning under vårt besök, som vi hoppats. En visning av det vackra operahuset skall vi ändå få.

Dock finns fina konserter och Riga är en både vacker och spännande stad, som vi berättade om i förra numret av OXÖGAT.

Tack för allt stöd ni ger – en viktig förutsättning för att vi i vår tur skall kunna stödja Vadstena-Akademiens så värdefulla insatser!

Inga Lewenhaupt,
VAV-ordförande.

OXÖGA

"Oxöga, oval åskådarröppning i slutna teaterloge, efter det motsvarande fr. *oeil de boeuf*, vilken beteckning gives runda fönsteröppningar i allm." [Svensk Uppslagsbok, 1934 års upplaga.] Oxögat ger möjlighet att observera utan att bli observerad och har fått ge namn åt vänföreningens förnyade medlemsblad.

VADSTENA-AKADEMIENS VÄNFÖRENINGIS STYRELSE

ORDFÖRANDE: **Inga Lewenhaupt**,
070-721 46 07, inga.lewenhaupt@gmail.com

SEKRETERARE: **Rebecka Millhagen Adelswärd**,
070-753 29 99, rebecka.millhagen@telia.com

KASSÖR: **May Broomé**, 0143-107 87,
may.broome@telia.com

MEDL. REGISTRET: **Louise Petré**,
070-569 31 409, louise.petren@telia.com

KLUBBMÄSTARE: **Christer Casell**, 0143-141 22,
casell.014314122@telia.com

Viveka Anderberg Åkerhielm, 019-22 24 90,
viveka.akerhielm@medingesateri.se

Lars Grahn, 070-588 34 50,
grahnlars@telia.com

Ture Rangström, 08-656 66 89,
rangstromture@gmail.com

Viveca Sörensen, 073-938 01 04,
vivecaoes@outlook.com

För medlemskap, adressändring, stolsköp eller mer information kontakta Louise Petré, se ovan.

Vänföreningens bankgiro: 294-4569

Redaktion: Rebecka Millhagen Adelswärd,
Inga Lewenhaupt och Lars Grahn.

Grafisk form: Anna L Andrén
Tryck: Ala Tryck, Vadstena 2015

FÖRENINGSNYTT

Varmt välkomna till vänföreningens årsmöte!

Årsmötet äger rum söndagen den 26 juli kl. 15.00 i Vadstena folkhögskola.

I anslutning till årsmötet serveras en härlig sommarbuffé och sedan följer operaföreställningen *Son of Heaven* (med vänrabatt se mer info nedan) på Slottet kl. 19.00–21.45.

Årsmötet innefattar stipendieutdelning, musik, information om Akademiens verksamhet samt en presentation av kvällens operaföreställning.

Den gemensamma måltiden består av en buffé med

kall inkokt lax, kokt färskpotatis, mormor Ingas skarpsås, grönsallad, bröd och ost åtföljt av kaffe och kaka. Lättöl och mineralvatten serveras men den som så önskar kan också köpa ett glas vin för 55 kr/glas. Priset för sommarbuffén är 250 kr och anmälan sker genom att ni senast den 1 juli sätter in 250 kr på vänföreningens bankgiro 294-4569. Glöm inte ange namn!

Den som har särskilda önskemål om kost kan meddela detta till Christer Casell på tfn 0413-141 22 alt mailar till casell014314122@telia.com

Avanmälan av måltiden måste ske senast den 15 juli och meddelas likaså Christer Casell.

Medlemmarna måste själva boka sina föreställningsbiljetter (se nedan).

Fler medlemsrabatter!

Vadstena-Akademien har nu vänligen erbjudit ytterligare föreställningsrabatter till vänföreningens medlemmar.

Som medlem får du betala 225 kr i stället för 250 kr för föreställningarna av *Les Grandes Nuits* fredagen den 10:e juli kl. 19.00-21.00 samt måndagen den 13:e juli kl. 19.00-21.00.

På årsmötesdagen den 26 juli kostar biljetten till föreställningen av *Son of Heaven* 315 kr i stället för 365 kr.

Biljetter bokas via www.vadstena-akademien.org under rubriken *Biljetter*. Ange rabattkod (vännen) och skriv ut biljetterna på egen skrivare.

Medlemmarna kan därtill boka en gratis fribiljett/medlem till genrepet av *Son of Heaven* onsdagen den 15 juli, dock senast den 30 juni på e-post biljetter@vadstena-akademien.org.

@ Snabla in er

Vi saknar fortfarande mer än tvåhundra e-postadresser till medlemmarna! Och många har kommit i retur efter vår senaste uppmaning. Vi vädjar därför åter om att ni skickar era gällande e-postadresser till grahnlars@telia.com. De som inte har e-post går tyvärr miste om utskick med kort varsel. Vi försöker dock skicka per post och ber dem det berör ange "bara post" vid inbetalningen av medlemsavgiften.

Medlemsavgiften 2015

Om ni ännu inte har betalat medlemsavgiften – eller vill hjälpa till att värva fler medlemmar – är kostnaden 200 kr för enskild eller 300 kr för par på samma adress. Medlemsavgiften betalas till bg 294-4569. Ange namn, adress och e-postadress!

WIKIMEDIA COMMONS

Walcherorgeln i Riga domkyrka.

Les Grandes Nuits .....

MARKUS GÄRDER

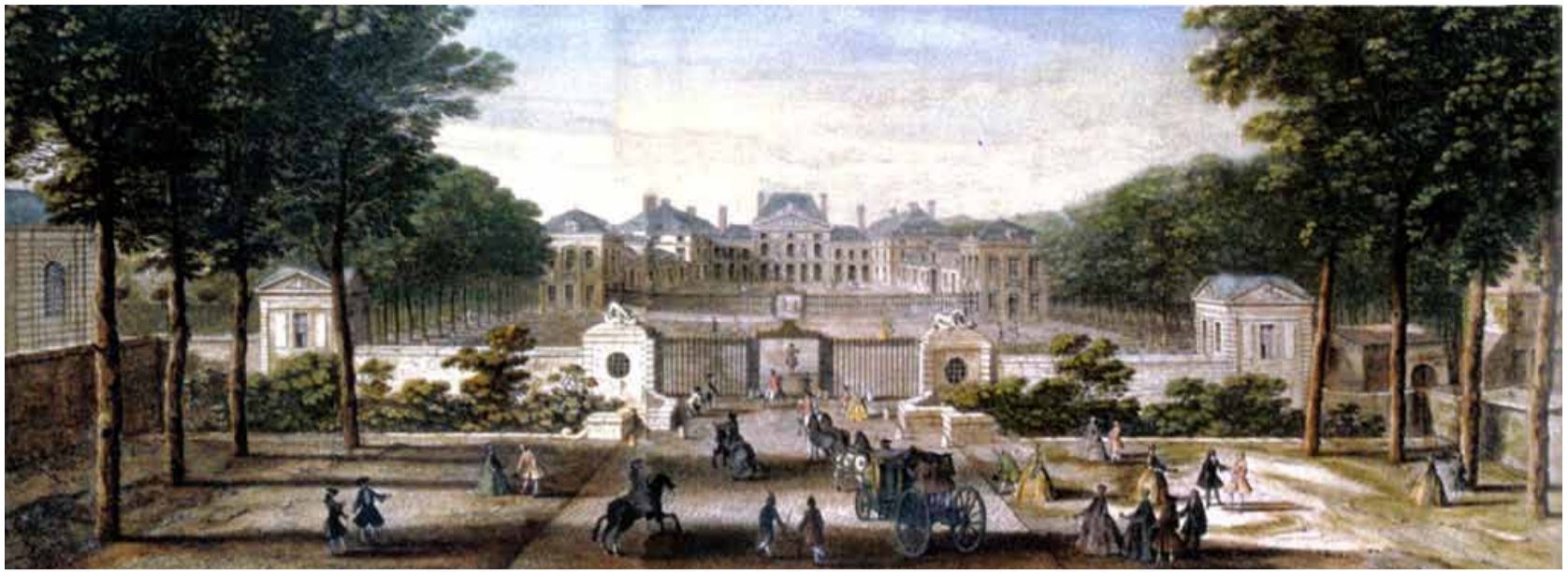
Hertiginnan av Maine som vi möter henne i Annastina Malms gestalt.

Rigaresan 10–14 september

Ett utförligt program presenterades i OXÖGAT 1/15 och vi har glädjande nog redan fått in många anmälningar. Men än finns det möjlighet att komma med och Kerstin Eriksson på KE-resor tar emot anmälningar som ska vara inne senast den 31 maj: info@keresor.se eller tel. 072-211 58 20. Efter bekräftelse om plats skall anmälningsavgiften vara inbetald till bg 674-0019 inom 10 dagar, d.v.s. senast den 10 juni. Hur stor anmälningsavgiften blir beror på antalet anmälda. Vi hoppas på 30 personer. Full avgift skall vara inbetald den 11 augusti.

Riktpriset om vi blir 30 personer är 4 300 kr med tillägg för buss t/r Vadstena, samt konsertbiljetter och ev. enkelrumstillägg. Det ges ingen opera vid vårt besök, men vi får en visning som ingår i avgiften. Höstens evenemangsprogram är ännu inte klara, men bl.a. en orgelkonsert hoppas vi kunna ordna.

WIKIMEDIA COMMONS

Slottet Sceaux utanför Paris byggdes för Louis XIV:s finansminister Colbert 1670 och såldes till hertigen av Maine 1699. Det förstördes under revolutionen men har delvis återuppförts. Färglagd gravyr från 1740-talet

Honungsflugans orden intar Gamla teatern

AV INGA LEWENHAUPT

Det var en gång för trehundra år sedan en mycket liten hertiginna som inte kunde sova. Hon var född prinsessa av Bourbon men hade gifts bort med en av Louis XIV:s utom-äktenskapliga söner. De bodde på det pampiga slottet Sceaux en mil utanför Paris. Den lilla mångbegåvade hertiginnan vill roa sig och instiftade 1703 en orden, "L'Ordre de la Mouche à Miel" med sig själv som ständigt "dictatrice". Det dröjer inte länge förrän tidens aristokratiska och intellektuella elit dras från det tråkiga Versailles till "honungskupan" i Sceaux, där nattliga fester med maskerade gäster kulminerar i sexton stora fester, *Les Grandes Nuits*, 1714–1715. En ofta sedd gäst var Voltaire.

Efter sin svärfars död 1715 blir hertiginnan indragen i en politisk komplott och hamnar en tid i husarrest i Dijon, men får återvända 1720, blir änka 1736 och slutar sin märkliga livssaga i Paris 1753 vid den då höga åldern av 76 år.

Vad skall vi då förvänta oss på Gamla teatern i år? Uppenbarligen varken en opera, en balett, en pantomim, en teaterpjäs eller en konsert utan – som så typiskt för tidens franska hov storadivertissemang – en blandning av alltihop i en värld där gudarna och muserna regerar.

Föreställningens regissör och innehavare av rollen som hertiginnan av Maine, Annastina Malm, berättar att hon har låtit sig inspireras av de franska kammarkantaterna, som ju för den svenska publiken idag är praktiskt taget helt okända. De var ofta inslag i divertissemangen, som för varje natt hade ett speciellt tema och leddes av en "kung" och en "drottning", inte sällan hertiginnan själv. Bevarade beskrivningar talar om fantasifulla ofta burleska utstyrselar, men inte så mycket om musiken. Annastina Malm har satt samman ett musikmaterial av olika tonsättare, bestående av musik som skrevs just för hovet i Sceaux, och även fört in kantater från samma tidsperiod.

Förutom hertiginnan kommer vi att möta hennes make, hertigen av Maine/Alexander Vesterberg/ och vetenskapsmannen/textförfattaren de Malézieu/Hannes Öberg/. I orkestern hittar vi både tonsättaren Mouret och musikern/skådespelaren de Dampierre. Texterna framförs på franska, svenska och italienska. Andreas Edlund leder musiken, Karin Modigh koreograferar och instruerar sångare och instrumentalister i barockdans och gestik. Johan Glaumann har skapat scenbild och kostym, Jimmy Ström svarar för ljusdesign och Lotta Reinhold för peruk och mask.

DEN FRANSKA KAMMARKANTATEN

Kammarkantaten härrör från Italien och blev under 1700-talet populär i Frankrike, där den modifieras för att passa den typiska franska smaken – texterna betonas mer, recitativet blir mer kantabla och arian mer vismässig. Man hade inte samma faiblesse för koloraturer som i Italien, men utsirade i stället ackompanjemangen och lät ibland även baletter ingå.

Det är intressant att denna Sceaux-musik faktiskt nådde ända upp till Sverige och spelades vid drottning Lovisa Ulrikas och kung Adolf Fredriks fester på 1740-talet. Lovisa Ulrikas kontakter med Voltaire spelade säkert in och musiker hade Adolf Fredrik

Bikupa.

tagit med från Tyskland. Det spelades bland annat musik av Mouret i samband med hovets uppförande av Fagans prosakomed *La Pupille* med divertissemang i Rikssalen på Drottningholms slott 1746. Så fantastiskt att vi äntligen får höra denna franska musik i sitt rätta sammanhang!

TONSÄTTARNA I SCEAUX

J.-J. Mouret (1682-1738) var ledare för musiken på slottet Sceaux samt sångare och kapellmästare vid operan i Paris. Han fick genombrott som tonsättare med operan *Les fêtes ou Le triomphe de Thalie* 1714 på operan i Paris, där han fick ytterligare en opera och fyra operabaletter framförda. Förutom för Sceaux skrev han många divertissemang för Comédie Française och Comédie Italienne.

N. Bernier (1664-1734) var klaverlärare och kapellmästare efter Charpentier vid kyrkan S:te Chapelle och sedan i Versailles. Han var en tidig kantatkompositör och skrev läroboken "Principes de composition".

M.P. de Montéclair (1667-1737) var sånglärare och kontrabasist innan han slog igenom med operabaletten *Les festes de l'été* 1716 på Opéra. Han fick betydande inflytande på instrumentationskonsten och använde för första gången jakthorn i operaorkestern. Han inspirerade även Rameau att skriva för scenen.

L.N. Clérambault (1676-1749) var organist och tonsättare i Paris som blivit särskilt känd för sina många kantater inspirerade av klassiska grekiska och romerska myter, bl.a. *Orphée*, *Médée* och *Polyphème*, samt för motetter, orgel- och klavecinkompositioner.

Fakta från *The New Grove Dictionary of Opera*, *Sohlmans musiklexikon* och Inga Lewenhaupt i *Drottningholms slott. Från Hedvig Eleonora till Lovisa Ulrika*, band I, Bokverket De Kungliga Slotten, 2004.

CORINNE MARIAUD

Mezzosopranen Annastina Malm svarar i *Les Grandes Nuits* både för manus, dramaturgi, regi och sång. Hon är liksom koreografen Karin Modigh bosatt i Paris.

BERÄTTA OM

Operan *Son of Heaven!*

ALEKSANDER PERSKI

Librettisten
Kerstin Perski.

– I librettot utgår jag från kejsaren av Qins öde och föreställningen om ”de odödliga” i kinesisk mytologi, och utvecklar fritt temat vidare tillsammans med tonsättaren Moto Osada.

Tillsammans har

vi försökt skapa ett operadrama med mytisk resonans som skildrar maktbegärets och kärlekslöshetens konsekvenser. Och inte minst – vill fånga ögonblickets skönhet.

Vi lever i en individualistisk tid och det är lätt att man börjar betrakta sig själv som tillvarons självklara medelpunkt. Men hur går det ihop med vår egen förgänglighet? Den förste kejsaren vägrar acceptera sin dödlighet och ger sig iväg upp i bergen för att försöka finna de andar som ska avslöja hur han skall kunna uppnå evigt liv. Men konsekvenserna av hans strävan blir istället hans eget fall och de två sönerns och hela imperiets undergång.

Son of Heaven i regi av Nils Spangenberg har premiär den 17 juli. Dirigent är David Björkman.

WIKIMEDIA COMMONS

Terrakottaarmén som vaktar kejsarens grav i Shi Huangdis underjordiska gravmonument.

Himlens son, med ”en tigers sinnelag”

AV LARS GRAHN

Huvudpersonen i sommarens opera på Vadstena slott karakteriseras så här av en samtida:

”Han var en man med höknäsa, smala ögon, en rovfågels bröst och en schakals röst. Han var otacksam till sin natur och hade en tigers sinnelag.”

Orden gällde den man som gjorde slut på ”de stridande staternas period” (450–221 f. Kr.) i Kinas historia. De många smårikerna sedan 1000-talet f. Kr. erkänt kungen av Zhou som sin länsherre hade genom krigiska erövringar och feodalisering av bondejord reducerats till fyra större stater: Qi, Qin, Chu och Jin. I mer än tvåhundra år kom de att utkämpa oupphörliga krig. Epoken räknas också som Kinas klassiska tid vad beträffar utveckling av jordbruk, skogsodling, bevattning, handel, konst och filosofi.

Krigens tid var de hundra filosofskolornas epok. Mycket av tänkandet ägnades åt macchiavelliska utläggningar om hur en härskare ska vinna makt och behålla den. Andra byråkratifilosofier hade en mer tillbakablickande men human inriktning. Hit hör Konfucius med sina tankar om hur feodalismen skall bevaras i den nya tiden och ges ett moraliskt innehåll av trofasthet och rättvisa. Vid sidan av dessa tankar om statens styrelse fanns den taoistiska skolan, som sökte en existentiell väg (tao) till harmoni i samhället.

Kung Zhen gjorde Qin (uttalas Tsin) till en totalitär militärstat. Under ett decennium (230–221 f. Kr.) ”åt [Qin] upp sina grannar som en silkesmask äter upp ett blad”, skriver den kinesiske historikern Sima Quian. Zhen lät också fullborda jordens största byggnadsverk, den 250 mil långa mur som skulle skydda riket mot mongolerna i norr.

Framgångarna gav Zhen anledning att anta titeln Shi Huangdi, den första suveräne kejsaren. ”Himlens son” hade härskarna

sedan länge kallat sig, då de ansåg sig äga mandat att företräda högre instansers vilja på jorden. Huruvida Shi Huangdis ordning verkligen överensstämde med himlens önskemål råder det delade meningar om.

På jorden införde han dock systematik i mått, vikt, mynt, skrift, handel, bevattning, vägar. Stora resurser pressades fram ur den växande befolkningen. Kvar står ännu det enorma gravmonument som Shi Huangdi lät uppföra över sig själv och som det krävdes 700 000 människor för att bygga. I livet efter detta skulle 6 000 soldater i lera skydda honom mot eventuella fiender.

Qin-dynastins makt på jorden blev dock kort. År 210 f. Kr. dog kejsaren under en inspektionsresa och tre år senare gick dynastin under. De följande härskardömena – ända in i vår tid – har alla tagit intryck av Shi Huangdis maktprinciper.

Kejsaren ville utplåna den litteratur som stått hans makt emot ”för att historien skulle börja med honom”, som Evert Taube rappar i ”Muren och böckerna” (*Septentrion*, 1958). Bara nyttiga verk om åkerbruk, skogsbruk, läkekonst och spådom lämnades kvar. Filosofiska böcker brändes, men tankarna blev ändå inte förintade.

Det goda som tillkom under kejsarens tid är, kan man säga, en paradoxal spegelbild av det onda han utförde. Harry Martinson beskrev förhållandet mellan konst och makt i ”Tankar under ett svårt oväder” (*Passad*, 1945):

”Kinas sidenmålningar blevo till under filosofers händer i tider av ständiga krig, skakningar, övergrepp och vedervärde.”

Martinson drog en slutsats:

”Där ingen lugn tanke uppstår, där uppstår inte heller någon mänsklighet.

Där ingen estetik lever utformas inte heller någon nyanserad mening om mänskovärdet.”

Moto Osadas och Kerstin Perskis opera gestaltar maktbegärets och kärlekslöshetens konsekvenser. De har haft ett stort stoff att ösa ur.

WIKIMEDIA COMMONS

Kejsaren Shi Huangdi – Himlens son.